

İngiltere
Büyükelçimiz
Yiğit Alpogan 9
Ekim 2007'de
Buckingham
Sarayı'nda
Kraliçe 2.
Elizabeth'e güven
mektubunu
sunarken.
Fotoğraf: Steve
Parsons, AP.

Osmanlı'dan beri değişmeyen bir gelenek: İngiltere sarayına sunulan itimatnameler

Londra'ya tayin edilen ilk Osmanlı sefiri Yusuf Agâh Efendi'den günümüze dek değişmeyen bir gelenek olan krala veya kraliçeye itimatname sunulmasının öyküsünü **Emre Aracı** kaleme aldı.

Soğuk ama güneşli bir Şubat sabahı Londra'nın Hyde Park'ında tek başıma yürüyorum. Yapraklarını çoktan dökmüş çıplak ağaçlardan fıskıran kuru dalların gölgeleri alabildiğine yeşil çimlerin üzerine vuruyor; genci yaşlısı yürüyor, koşuyor, spor yapıyor. Şehrin gürültüsü parkın sükûnetinde çoktan kaybolmuş gitmiş bile. Derken bu sessizlik yerini at nalı seslerine ve at arabalarının tekerlerinin armonisine bırakıyor. Çevresinde bir de maneje bulunan Hyde Park'ın tabiatına yakışan bir senfoni bu adeta. Sabahın 10'unda başımı çevirip de uzaktan yaklaşan kafileye baktığımda değişik eballardaki sade ama saraya ait olduğu belli olan üç at arabasını görüyorum. Hepsi de gıcır gıcır. Atları ise birbirinden asil ve bakımlı. Seyisleri gri kahve redingotlar içerisinde, siyah rozetli silindirik şapkaları başlarında, beyaz eldivenleriyle dizginlere hâkim, yirmi birinci yüzyıla meydan okurcasına ahenkli bir tempoda geçiyorlar. Majesteleri kraliçenin seyisleri hemen hemen

her sabah olduğu gibi at arabalarıyla yine Hyde Park'ta merasim provası yapmağa çıkmışlar.

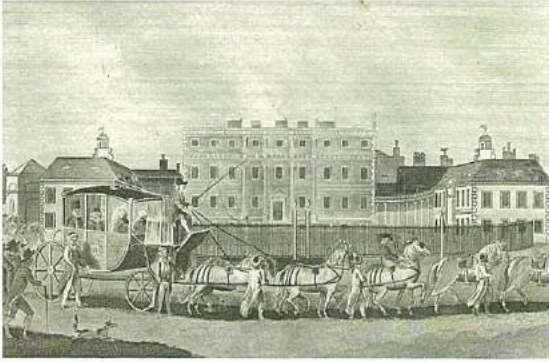
Yolumuz Napolyon'u Waterloo'da bozguna uğratan Wellington Dükü'nün evinin de bulunduğu köşedeki anıtsal kapının önünde kesişiyor. Burada kafile trafiği yararak Buckingham Sarayı'ndaki kraliyet ahırlarına geri dönmek mecburiyetinde. Parkın sakin temposu günlük hayatın kargaşası ile birleşmek üzere; akıntı burnuna gelmiş gibiyiz sanki. Aceleci trafiğin bu 18. yüzyıl manzarasına pek de tahammülü yok gibi; motosikletliler çetesi ise bir an evvel geçebilmek arzusuyla sabırsızlıklarını yüksek devirli motorlarının homurtularıyla ifade ediyorlar. Oysa baş seyis hiç endamını bozmadan trafiğe durması için işaret veriyor ve ardından silindirik şapkasını çıkartarak onları nezaketle selamlıyor. Kafile saraya doğru gözden kaybolurken meydanın bir köşesine dikili "Davut" heykeli ise onları uzaktan süzer gibi. Londra'da zaman işte böyle farklı saniye ve dakikalarla ölçülüyor.

İngiliz sarayı protokol geleneğini, asırlardır süregelen seremoni anlayışını, büyük bir sadakat ve kararlılıkla değişen şartlara rağmen halâ sürdürüyor. İşte beni Hyde Park'ta bir anda 1700'lü yıllara taşıyan manzara da bu kararlılığın bir ifadesi. Londra'yı da Londra yapan bu zaten.

Saray seyislerinin düzenli prova yapmaları son derece önemli; zira sarayın at arabaları sadece seremonilerde veya resmigeçitlerde müzeden çıkartılır gibi ortaya çıkmıyorlar her ne kadar her biri müzeli birer parça olsa da. Buckingham Sarayı'nın günlük işleyen mekanizmasında bazı evrak veya ulaklar dahi at arabaları kullanılarak yollanıyor. Daha da önemlisi ülkeye yeni tayin edilen her büyükelçi saraya itimatnamesini, yani güven mektubunu sunmaya bu şekilde, at arabasıyla rezidansından alınarak, götürülüp getiriliyor. Saray etiketinin önemli bir kaidesi bu. Nitekim bir önceki Londra sefirimiz Akın Alptuna'nın 20 Mart 2003 tarihinde İngiltere kraliçesi 2. Elizabeth'e itimatnamesini sunmasının ardından 69 Portland Place'deki ihtişamlı büyükelçilik rezidansımızda verilen "vin d'honneur"de ben de rezidansın balkonundan bu geçmiş zaman manzarasına tanık olmuştum. Gıcır gıcır parlayan ebonize siyah ahşabın altın yıldızlı süslemeleriyle gözü oksadığı, kraliyet forsunun kapılarına mineyle işlendiği tarihi at arabaları, kırmızı pelerinli seyisleriyle saraydan büyükelçilik rezidansına döndüğünde bal-

Allen Ramsay (1713-1784), "İngiltere Kralı 3. George'un Portresi", 1762, tuval üzerine yağlıboya, 80.3x64.3 cm, Ulusal Portre Galerisi, Londra.

Yusuf Ağâh Efendi 29 Ocak 1795 tarihinde Buckingham Sarayı'na itimatnameyi sunmaya giderken, gravür. Emre Aracı arşivi.

Padişah 3. Selim zamanında ilk daimi İngiltere elçimiz olarak Londra'ya giden Yusuf Ağâh Efendi, gravür. Sinan Bayraktaroğlu arşivi.

İlk İngiltere sefiri Yusuf Ağâh Efendi 3. George'a itimatnamesini sunarken, 29 Ocak 1795, gravür. Emre Aracı arşivi.

The
TURKISH AMBASSADOR'S
GRAND MARCH.
Composed by W.P.R. Cope
for the
Salon forte or Harpsichord.
by
W.P.R. COPE.

London, Printed for the Author, at his House, in Strand, at the Sign of the "Three Crowns".
1795. Sold at the Sign of the "Three Crowns" in Strand.
There may be had a copy of the Musical Manuscript, in London, at the Sign of the "Three Crowns" in Strand, at the Sign of the "Three Crowns" in Strand, at the Sign of the "Three Crowns" in Strand.

Maestoso

© The British Library koleksiyonu.

Büyükelçi Yiğit Alpogan 9 Ekim 2007 tarihinde itimatnameyi sunmaya giderken.

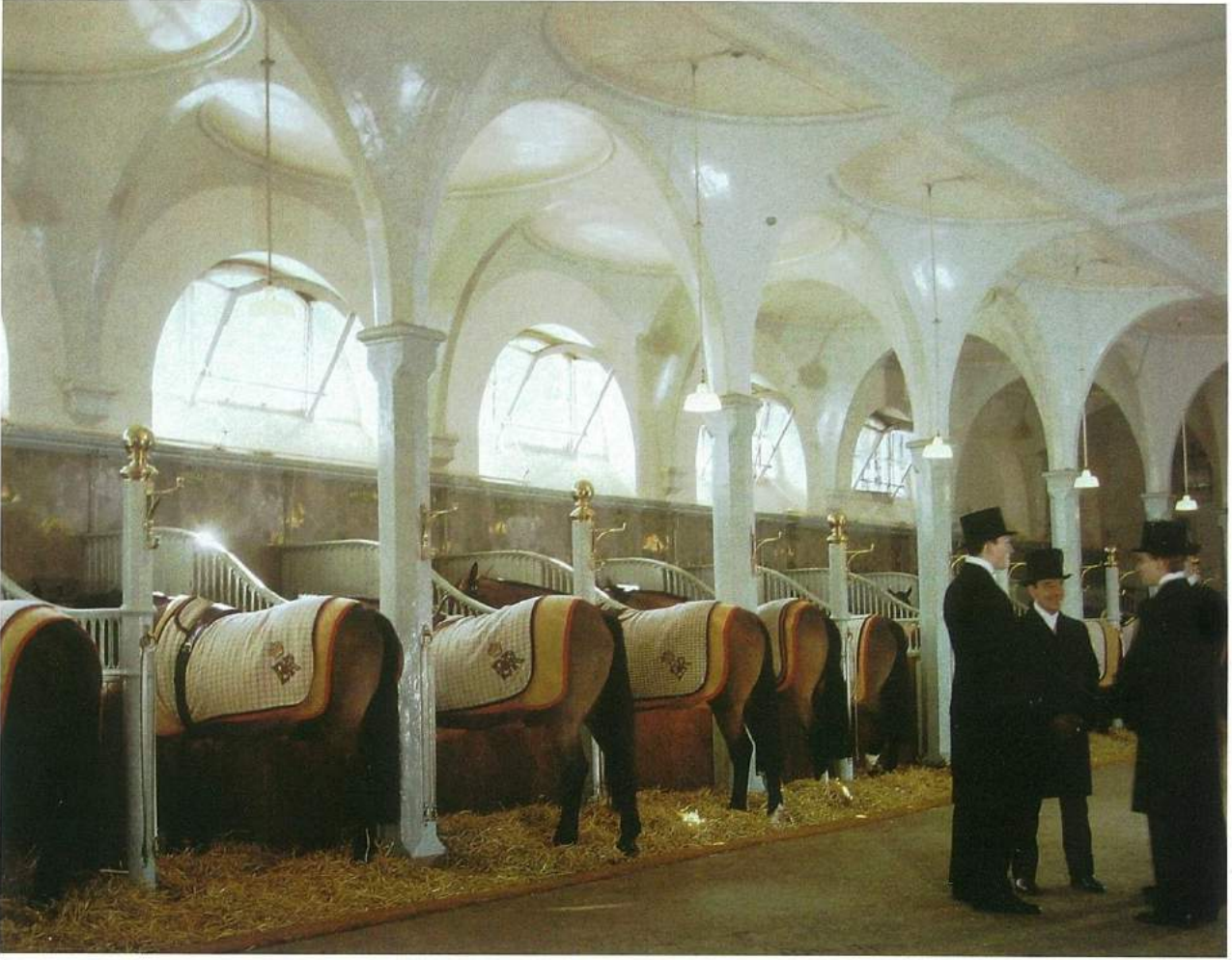
T.C. Büyükelçilik rezidansına dönüş.

Büyükelçi Alpogan ve Türk heyeti. (Büyükelçi ve Bayan Yiğit Alpogan; ayakta kiler soldan sağa: Elçi Müsteşarı Atılay Ergan, Birinci Müsteşar Serra Kaleli, Silahlı Kuvvetler Ataşesi Deniz Kurmay Albay Muhittin Elgin, Müsteşar Sadık Arslan)

kondan bakarken aklıma seneler önce tesadüfen Londra'da bir sahafta bulduğum 1795 yılına ait orijinal gravür geldi.

Döneminin tanınmış İngiliz dergisi "The Gentleman's Gazette"de yayımlanmış olan bu gravür Babıâli tarafından Avrupa'da daimi elçiliklerin kurulmasına karar verildikten sonra Londra'ya yollanan ilk Osmanlı sefiri Yusuf Ağâh Efendi'nin Kral 3. George'un huzuruna çıkmak üzere at arabasıyla saraya gidişini tasvir ediyordu. O günün manzarası bugünlerde korteje refakat eden atlı polisler dışında hemen hemen aynıydı. 1760 ile 1820 yılları arasında tahtta kalan 3. George Kuzey Amerika'daki İngiliz kolonilerinin bağımsızlığını kabul ederek Amerika Birleşik Devletleri'nin oluşumuna tanık olmuş, Fransız ihtilali sırasında tahtını korumayı başarmış, Napolyon'a karşı Avrupa'nın ve imparatorluğunun direnişini görmüş, ancak yenik düştüğü akıl hastalığı sonucu idareyi oğlu Galler Prensi'ne bırakmak zorunda kalmıştı. 3.

İngiliz Kraliyet ahırları, The Royal Mews, 1991.

George aynı zamanda Britanya tahtına varis olan Alman asıllı Hannover hanedanından gelen üçüncü kraldı.

Bilindiği üzere Osmanlı tarihinde önemli Avrupa ülkeleri bünyesinde daimi elçiliklerin kurulması yenilikçi padişah Sultan 3. Selim döneminde olmuştur. Gerçi bu dönemden önce de Avrupa'ya pek çok temsilci ve geçici elçi yollanmıştır ki bunların arasında belki de en meşhuru Sultan 3. Ahmet döneminde Fransa'ya gönderilen Yirmisekiz Mehmet Çelebi'dir. Ancak üç senede bir tayin edilmek üzere Londra, Paris ve Viyana gibi önemli başkentlere elçilerin yollanmasına karar verilmesi şüphesiz 3. Selim'in Avrupa ile karşılıklı ilişkilere verdiği önemden kaynaklanmaktadır. Nitekim yeni elçinin tayini 21 Eylül 1793 tarihli "The Times" gazetesine de derhal haber olur: "Babiâli'nin yeni belirlediği elçi ve elçilik mensupları bu ayın başında İstanbul'dan yola çıkacaklardır. Büyükelçi'nin adı Joseph Uglâ Effendi'dir ve Londra'ya görkemli bir şekilde gelmektedir. Maiyetinde on kişi bulunmaktadır ve kara yolu ile geleceklerdir. Elçi hazretlerinin uşakları ise bir Venedik gemisine bindirilmişlerdir".

Dikkat edilirse gazetenin Yusuf Ağâh Efendi için kullanmış olduğu yazılım "Joseph Uglâ Effendi" şeklindedir; nitekim bu yazılım onun İngiliz kaynaklarında adının verildiği pek çok değişik şekilden sadece bir tanesidir. "The Times"

aynı havadisinde Londra'ya daimi elçi tayin etmekle Babiâli'nin normal götüğü politikasından vazgeçtiğini bildirmekte ve ikamet elçilerinin asırlardır yollanmamasının sebebini "gurur" olarak bildiklerini belirtmektedir. Yusuf Ağâh Efendi ve maiyeti İstanbul'dan 14 Eylül 1793 tarihinde kara yolu ile ayrılırlar. İngiltere'ye varışları ise üç aylık bir yolculuktan sonra 19 Aralık Perşembe günü olur. Ostend Limanı'ndan bindikleri gemi ile Dover'a varan Yusuf Ağâh Efendi 21 Aralık 1793 tarihli "The Times" gazetesinin bildirdiğine göre aralarında kendisini korumak için tayin edilen bir yeniçeri ağasının da bulunduğu 20 kişilik maiyeti ile İngiliz topraklarına ayak basmış, şereflerine Dover Kalesi'nden yapılan top atışları ile karşılanmışlardır. Devonshire askeri birliklerine bağlı bir bando ise Yusuf Efendi'nin kalmakta olduğu hanın kapısında konser vermeğe tayin edilmiştir. Kendisinin ise Cumartesi günü Londra'ya varması beklenmektedir. Anlaşıldığına göre Yusuf Ağâh İngiltere'ye tam Noel arifesinde ulaşmıştır.

Yusuf Ağâh Efendi'nin Kral 3. George'un huzuruna çıkması İngiltere'ye varışından yaklaşık bir sene sonrasına, 29 Ocak 1795 tarihine, kadar gerçekleşmemiştir. Tahmin ettiğim gibi gravürü bulduğum "The Gentleman's Gazette" Osmanlı sefirinin, İngilizce tanımı ile "Ceremony of the Public

"Majestelerinin Seyisleri", The Royal Mews, 1991.

Entry and Public Audience", yani, arza kabul merasimine Şubat 1795 tarihli sayısında geniş yer vermişti; 'Yussuf Adjah Effendi' sabah 11'de Chelsea'deki Kraliyet Koleji'nden burada hazırlanan bir kortej eşliğinde Buckingham Sarayı'na doğru yola çıkar. En başta üç Türk seyis, 3. Selim'in Kral 3. George'a hediyesi olan üç Arap atını götürmektedir. Ardından saray arabası içerisinde Yusuf Ağâh, ardındaki arabada itimatnameyi sırmalı bir çanta içerisinde taşıyan Mahmud Raif Efendi, ardından da danışma meclisi üyelerini ("Gentlemen of the Privy Council") taşıyan Galler Prensi, York, Clarence ve Gloucester Dükleri'nin at arabaları gelmektedir. Saraya varıldığında Yusuf Ağâh özel bir odada kılığını değiştirir; üzerine sadece Osmanlı divan üyelerinin giydiği, derginin fonetik olarak "chorassau" şeklinde tarif ettiği özel kıyafetini giyer ve 3. George'un huzuruna çıkar. Gelenek olarak Kral'ı üç kere selamladıktan sonra tercümanı Signor Persiani tarafından tercüme edilen kısa bir konuşma yapar. İtimatname teslim edilir ve yine üç selamla huzurdan ayrılır. Daha sonra Yusuf Ağâh Kraliçe Charlotte'u da ayrıca ziyaret eder. Dergi verilen hediyeleri de detaylıca tasvir etmektedir: Kral'a üç Arap atının yanı sıra bir çift altın tabanca ve altın bir hançer, Kraliçe'ye ise ipek kumaşlar ve başına takması için değerli taşlarla bezeli tüylü bir taç hediye edilmiştir.

Yusuf Ağâh'ın Londra'ya tayin edilişi sanatsal faaliyetlerle de farklı yönde enteresan bir ivme kazandırmıştır. Örneğin Covent Garden'daki "Theatre Royal"da 11 Mart 1794 gecesi "A Day in Turkey" (Türkiye'de Bir Gün) başlıklı bir oyun oynanmıştır. Yine benzer bir hadise 3 Mayıs 1794 tarihinde Londra'da "The Siege of Belgrade" (Belgrad Kuşatması) başlıklı bir oyunun sahnelenmesidir. Daha da önem-

lisi Haydn'ın mehter müzigidinden esinlenerek bestelediği meşhur "Askeri Senfonisi"nin ilk Londra seslendirilişinin 30 Nisan 1794 tarihinde gerçekleşmiş olmasıdır. Ancak belki de en enteresanı Yusuf Ağâh Efendi'ye atfen W.P.R. Cope adında bir İngiliz bestecisinin piyano veya klavye için "The Turkish Ambassador's Grand March" adı altında bir merasim marşı bestelemiş olup, bunu sefirin tayin edildiği aynı yıl Londra'da yayımlanmasıdır. Yusuf Ağâh bu eseri hiç duydu mu, hiç huzurunda çalındı mı, hatta yukarıda adı geçen Türkler ile ilgili temsillere seyirci olarak katıldı mı bilemiyoruz.

Tahtta Kraliçe 2. Elizabeth olduğu sürece İngiltere'de saray adabının aynı şekilde devam edeceği kesin. Nitekim 9 Ekim 2007'de Buckingham Sarayı'na giderek itimatnamesini sunan yeni Londra büyükelçimiz Yiğit Alpogan da sefaretiyile birlikte kendisinden önceki pek çok sefir gibi bu merasim geleneğini yerine getirdi. Bugüne kadar Londra'da görev yapmış olan ve bizzat tanıma mutluluğunu yaşamış olduğum Özdem Sanberk, Korkmaz Haktanır, Akın Alptuna ve şimdi de Yiğit Alpogan gibi kıymetli büyükelçilerimizden de işittiğim üzere, bu törenden haftalar önce saray protokol müdürü majestelerinin huzuruna çıkışı konusunda başta büyükelçi olmak üzere törene katılacak olan tüm elçilik mensuplarını uymaları gereken kurallar konusunda bilgilendiriyor. Atılacak adımların sayısı, hangi adımla yürümeğe başlanacağı ve ne şekilde selam verileceği dahi bir bir gösteriliyor. Hızla değişen dünyamızda eski zaman diplomasisinin belki de nadir kalan adımları bunlar. Eğer Londra'ya yolunuz düşer de bir sabah Hyde Park'ta majestelerinin seyis ve faytonlarını prova halinde görürseniz artık sebebini biliyorsunuz. □